

עמדו למעלה נרמה להם שהוא למטה. עמדו למטה נרמה להם שהוא למעלה. נחלקו לשתי כתות. אותן שעומדים למעלה נרמה להן למטה ואותן שעמדו למטה נרמה להן למעלה. לקיים מה שנאמר "ולא ידע איש את קבורתו".⁽²⁹⁾

רבי חמא ברבי חנינא אמר: אף משה רבינו אינו יודע היכן הוא קבור. דכתיב הכא "ולא ידע איש את קבורתו" וכתיב התם "וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלקים" ודרשינן שגם "ולא ידע איש" הכוונה למשה רבינו עצמו.

ואמר רבי חמא ברבי חנינא: מפני מה נקבר משה אצל בית פעור? כדי לכפר על מעשה פעור שחטאו בכנות מואב.

⁽³⁰⁾ ואמר רבי חמא ברבי חנינא: מפני מה נסתתר קברו של משה מעיני בשר ודם? מפני שגלוי וידוע לפני הקב"ה שעתידי בית המקדש ליהרב ולהגלות את ישראל מארצם. שמא יבאו לקבורתו של משה באותה שעה ויעמדו בכביה ויתחננו למשה ויאמרו לו: משה רבינו עמוד בתפלה בעדנו! ועומד משה ומבטל את הגזירה.⁽³¹⁾ מפני שחביבים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם. שכן אתה

ורב נחמן אמר: הקב"ה אומר "וימת שם משה"⁽²⁷⁾

סמליון [שם חכם]⁽²⁸⁾ אמר: הקב"ה אומר: וימת שם משה ספרא רבה דישראל שכתב את התורה.

תניא: רבי אליעזר הגדול אומר: שנים עשר מיל על שנים עשר מיל — כנגד מחנה ישראל. בת קול משמיע ואומר: וימת משה ספרא רבה דישראל.

ויש אומרים: לא מת משה. כתיב הכא "וימת שם" וכתיב התם "ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה" ילפינן גזירה שוה "שם" — "שם" מה להלן עומד ומשמש לפני ה' אף כאן עומד ומשמש.

כתיב "ויקבר אותו בגיא בארץ מואב מול בית פעור". אמר רבי ברכיה: סימן בתוך סימן כלומר הרבה סימנים יש כאן למקום קבורתו של משה. בארץ מואב. בגיא, מול בית פעור ואפילו הכי "ולא ידע איש את קבורתו".

וכבר שלחה מלכות הרשעה רומי אצל גסטרא מושל של בית פעור הראונו היכן משה קבור!

א-ד

29. כי כבר נעשה משה בחייו דבר רוחני כמלאך כמ"ש לחם לא אכלתי ופירש מן האשה וגופו נשאר רוחני שאין לו גדר במקום ואין לעמוד על מקומו המיוחד לו. והוסיף רבי חמא שמשה בעצמו לא ידע מקום קבורתו כי נעשה כולו רוחני שלא ידע היכן גופו כלל כי נפשט החומר ממנו. מהרש"א.

30. עפי' הג' הב"ח והוא גירסת עין יעקב.

31. וא"ת תבטל הגזירה ומה בכך. וי"ל כמ"ש

27. להודיע שהוא העדר גדול לדורו כמ"ש עבד ה' וכו' ולא קם כמשה וכו' לכל האותות אשר עשה וכו'. מהרש"א.

28. רש"י. ותו' כתבו בשם ר"ח ד"א שהוא שם מלאך.

וכתב מהרש"א דלפי"ז הוא המשך דברי רב נחמן דוימת שם משה אין בו שום שבח למשה אלא דסמליון המלאך אמר דמת ספרא רבא דישראל.

מוצא בשעה שהיו ישראל במדבר וסרחו במעשיהם ועשו עגל, קצף הקב"ה על ישראל ואמר למשה: הרף ממני ואשמידם. כמה צדיקים היו באותו הדור וכמה חסידים: משה ואהרן ויהושע אלדד ומידד ושבעים זקנים ושאר חכמים ותלמידים, ולא עשה בשבילם ולא ביטל הגזירה אלא בשביל משה.

ואמר רבי חמא ברבי חנינא: מאי דכתיב "אחרי ה' אלקיכם תלכו" וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה? והלא כבר נאמר "כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא"?

אלא להלך אחר מדותיו של הקב"ה.

מה הוא מלביש ערומים דכתיב "ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם", אף אתה הלבש ערומים,⁽³²⁾

הקב"ה ביקר חולים דכתיב "וירא אליו ה' באלוני ממרא", אף אתה בקר חולים!

הקב"ה ניהם אכלים דכתיב "ויחי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את יצחק בנו" שניחמו על מות אביו ובירכו ברכת אכלים אף אתה נהם אכלים!

הקב"ה קבר מתים דכתיב "ויקבר אותו בגיא", אף אתה קבור מתים!

"כתנות עור" נחלקו רב ושמואל בכיאוורו.

חד אמר: דבר הבא מן העור שהיה עשוי מצמר שבא מעור הבהמה.

וחד אמר: דבר שהעור נהנה ממנו שהיה עשוי מפשתן שאדם לובש על עורו.⁽³³⁾

דרש רבי שמלאי: תורה תחלתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים. תחלתה גמילות חסדים שהלביש ערומים דכתיב "ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם". וסופה גמילות חסדים דכתיב "ויקבר אותו בגיא".

דרש רבי שמלאי: מפני מה נתאזה משה רבינו ליכנס לארץ ישראל? וכי לאכול מפריה הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך?

אלא כך אמר משה: הרבה מצוות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל, אכנס אני לארץ ישראל כדי שיתקיימו כולן על ידי.

אמר לו הקב"ה: כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר על המצוות?⁽³⁴⁾ מעלה אני עליך כאילו עשיתם!

הראשון שהיה עדיין יחיד בעולמו והיה הכל שלו אך לא עשה לעצמו בגד מאיזה טעם וטרח הקב"ה בכבודו לעשות לו בגד.

33. שאין לומר כפשוטו מעור ממש שעדיין לא הופשטה שום בהמה מעורה שהיה אסור לאדם הראשון להרוג בע"ח. חזקוני.

34. קשה הרי אמרו אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס. וי"ל דהיינו דוקא

כילה הקב"ה חמתו על עצים ואבנים שאלמלא כן לא נשתייר שריד ופליט מישראל. עיון יעקב.

32. כתב באהבת חסד ח"ג פ"ז דלכאורה למה צריך להסמיך הלבשת ערומים על הפסוק הזה הלא הוא בכלל מ"ע דפתוח תפתח את ירך די מחסורו. ותיריך דכוונת הגמ' דאפילו באדם עשיר שיש לו מעות אך הוא בדרך ואינו יודע באיזה מקום לקנות, מצוה לטרוח עבורו כמו באדם

בשביל ישראל, שנאמר "ואם אין מחני נא מספרך". (38)

"ואת פושעים נמנה" — שנמנה עם מתי מדבר.

"והוא חטא רבים נשא" — שכיפר על מעשה העגל.

"ולפושעים יפניע" — שביקש רחמים על פושעי ישראל שיחזרו בתשובה. ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר בספר ירמיה שאמר לו הקב"ה "ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי".

שנאמר בספר ישעיה "לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל תחת אשר הערה למות נפשו ואת פושעים נמנה והוא חטא רבים נשא ולפושעים יפניע".

ומבאר רבי שמלאי הכתוב על משה רבינו: "לכן אחלק לו ברבים" יכול הייתי לומר שאחלק לו כצדיקים אחרונים (35) ולא כראשונים? תלמוד לומר "ואת עצומים יחלק שלל" (36) דהיינו כאברהם יצחק ויעקב שהם עצומים בתורה ובמצוות. (37)

"תחת אשר הערה הריק [מלשון] ותער כדה" למות נפשו" — שמסר עצמו למיתה

הדרן עלך פרק המקנא לאשתו

36. דימה לו השכר כשלל שבא לאדם בלא טירחא אלא אחרים עשאוהו כן יקבל שכר על דבר שלא טרח בו. מהרש"א.

37. שגם הם לא קיימו מצוות התלויות בארץ כיון שתלויות בכיבוש הארץ וישיבתה, ושכרן הרבה מאד. כן יהיה שכרו גדול בלא קיומם. מהרש"א.

38. לכן יקבל שכר מהמצוות שהם מקיימים בארץ ישראל. הרי"ף על עין יעקב.

במצוות שכבר נתחייב בהן אבל הכא שעדיין לא נתחייב במצוות שבארץ ישראל והקב"ה לא רצה שיתחייב בהם יכול לבקש משום קיבול שכרן. מהרש"א.

ומהר"ן חיות תירץ עפ"י מ"ש שכר מצוה מצוה שהמצוה בעצמה היא השכר שזכה למלאות רצון קונו. ואמר לו הקב"ה כלום אתה מבקש רק לקבל שכר היינו שכר עשיית המצוה מעלה אני עליך כאילו כבר עשיתם והרצון בעצמו מספיק.

35. היינו כמותן שיבאו לא"י לקיים המצוות. מהרש"א.

פרק היה מביא

א. נאמר בפרשת סוטה: והניף את המנחה לפני ה', והקריב אותה אל המזבח. וקמץ הכהן מן המנחה את אזכרתה והקטיר המזבחה. ואחר ישקה את האשה את המים".

ב. כתבו התוספות כאן, שאין סדר משנתנו כסדר האמור בתורה. ונסתפק, אי זה מהם יכשר? ואולם לקמן [יו ב ד"ה קודם] כתבו: וסדר הפרשה עיקר, אבל סדר המשנה אפילו למצוה בעלמא, לא!

ולפי הרמב"ם יש סדר אחר, שלא כסדר הכתובים ושלא כסדר המשניות.⁽¹⁾

מתניתין:

היה בעלה ⁽²⁾ מביא את מנחתה של אשתו⁽³⁾ בתוך כפיפה מצרית [סל עשוי מצורי הדקל, זרדים רכים שגדלים סביבות הדקל],⁽⁴⁾ ונתנה⁽⁵⁾ על ידיה,⁽⁶⁾ והמנחה עומדת בידה

א. נאמר בפרשת סוטה:

"והביא האיש את אשתו אל הכהן, והביא את קרבנה עליה, עשירית האיפה קמח שעורים.

לא יצוק עליו [על הקרבן שלה] שמן, ולא יתן עליו לבונה, כי [קרבנה, קרבן] מנחת קנאות הוא, מנחת זכרון, מזכרת עוון.

והקריב אותה הכהן, והעמידה לפני ה'.

ולקח הכהן מים קדושים בכלי חרש, ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן, יקח הכהן ונתן אל המים.

והעמיד הכהן את האשה לפני ה', ופרע את ראש האשה, ונתן על כפיה את מנחת הזכרון, מנחת קנאות היא.

וביד הכהן יהיו מי המרים המאררים.

והשביע אותה הכהן.

ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות,

לחוש שתפסול את המנחה לגבי מזבח, וכגון שתקדיש אותו בתחילה לבדק הבית, וכיון שהמנחה תהיה פסולה, שכבר הקדישה לבדק הבית, לא יבדקו המים אותה; "פנים יפות" בפרשת סוטה.

4. הרע"ב; וכתב ב"מלאכת שלמה": "איני יודע למה כינו אותם על שם מצרים", וראה שם שצידד לומר שהניקוד הוא באופן אחר.

5. לפירוש רש"י משמע: שהבעל הוא זה שנותן את המנחה על כפי אשתו, אך לפי הרמב"ם הכהן הוא זה שהיה נותן על כפיה.

6. וכמו שנאמר בפרשת סוטה: "ונתן על כפיה את מנחת הזכרון".

1. וראה "משנה למלך" [סוטה ג א] בביאור החילוק שבין סדר הכתובים לסדר המשניות, ובמה שכתב שם על דברי הרמב"ם, ראה שם אריכות בכל זה.

2. כתב רש"י: היה מביא את מנחתה: הבעל.

אבל הרמב"ם [סוטה ג' יא יב] כתב: "ואחר כך כהן אחר בא אליה וכו'. ואחר כך מביא [הכהן] עשרון קמח שעורים משל בעל, ונותנו בקפיפה מצרית, והחבל [המצרי] והקפיפה באין משיירי הלשכה".

3. וכמו שנאמר: "והביא את קרבנה עליה, עשירית האיפה קמח שעורים"; והיינו שהבעל מביא את קרבנה ומנכה לה מכתובתה, ונראה הטעם שלא תביא היא את קרבנה, מפני שיש

עד גמר כל הסדר, וזאת כדי ליגעה, וכדי שתימנע מלשתות.⁽⁷⁾

המשנה מבארת שמנחת הסוטה שונה בכמה פרטים משאר המנחות:

א. כל המנחות האחרות, תחילתן [כלומר: תחילת הבאתן לעזרה]⁽⁸⁾ וסופן בכלי שרת. ואילו זו, מנחת הסוטה, תחילתה, תחילת

הבאתה לעזרה, היא בכפיפה מצרית, ורק סופה הוא בכלי שרת.

ב. כל המנחות האחרות טעונות שמן ולבונה, ואילו זו, מנחת הסוטה, אינה טעונה לא שמן ולא לבונה.⁽⁹⁾

ג. כל המנחות באות מן החיטין,⁽¹⁰⁾ ואילו זו

7. א. ויתבאר בגמרא, למה אנו זקוקים לה שלא תשתה.

ב. כתב המאירי: "דבר זה בודאי יגיעה גדולה אצלה, וטורח יותר, לעמוד שיעור מרובה כל כך, פרועה, ופרומה, ובוויה, ובכפיפה בידה".

ג. ביארו התוספות: אף כי התנא דורש את טעם הכתוב, אין זה שייך למחלוקת רבי שמעון וחכמים בכל התורה, אם "דרשינן טעמא דקרא", כי אין מחלוקתם אלא במקום שהכתוב נכתב סתם, וכולל הכל, ואנו דורשים טעמו, ואומרים: הואיל וטעמו בשביל כך, לכן יהיה הדין כך וכך. וכגון: "לא תחבול בגד אלמנה", דמשמע: בין ענייה ובין עשירה, ובוזה רבי שמעון לבדו "דריש טעמא דקרא", ואומר, שהטעם הוא משום שאם אתה ממשכן אותה אתה משיא לה שם רע בשכנותיה מתוך שאתה משיב לה את העבוט, ולכן סובר רבי שמעון: ענייה דוקא אין ממשכנין אותה, ולא עשירה. ואילו חכמים אין מחלקים בין ענייה לעשירה. אבל כאן אינו אלא טעם בעלמא להסביר את הכתוב.

ד. כתב הרמב"ם [סוטה ג יד]: ובכל הזמן שפורע ראשה, ונותן העשרון על ידיה, יהיו המים בכלי ביד הכהן, ויראה אותה את המים, שנאמר: "ופרע את ראש האשה, ונתן על כפיה את מנחת הזכרון, מנחת קנאות היא] וביד הכהן יהיו מי המרים המאריים.

8. מאירי.

9. שהרי נאמר: "לא יצוק עליה שמן ולא יתן

עליה לבונה"; ובספר "פנים יפות" על התורה בפרשת סוטה בד"ה והביא, כתב בטעם הדבר:

שיש לחוש שמא תעלים את טומאתה מחמת נדות, או שתטמא את עצמה למת, וכיון שיתן הכהן את מנחתה על כפה תטמא את הכלי ואת המנחה במשא [כלומר בהיסט, אם נידה היא, ראה "מנחת קנאות"], וכיון שתפסול את המנחה לא יבדקו המים, לכך הוצרך ליקח קמח שלא הוכשר שאינו מקבל טומאה, ולכך לא היה יכול ליצוק עליו שמן, כדי שלא יוכשרו לקבל טומאה.

ויש לומר עוד, שלכן כתוב: "והשקה את האשה", וכתוב "ואחר ישקה את האשה", והיינו שהכהן משקה אותה ואינה שותה בעצמה, כי המים צריכים להיות קדושים וטהורים, ואם היתה שותה בעצמה, היתה מטמאה את המים בשפתותיה אם היא טמאה, וגם תטמא את המים במשא כשתשא את הכלי ולא יבדקו אותה, לכך נתן לה הכהן הכלי חרס לתוך פיה, דבית הסתרים לא מטמאה [ראה מה שתמה על זה ב"מנחת קנאות"], ולכך הוצרך להיות כלי חרס שאינה מטמאה מגבה, שלא תטמא את הכלי בשפתותיה ויחזור הכלי ויטמא את המים; [ודבריו צריכים ביאור: שהרי באותו דיבור הביא מן הספרי הלומד מן הכתוב "מיד האשה", שאם פירסה נדה לא היתה שותה].

10. דכתיב בפרשת המלואים: "וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם לכהן לי לקח פר אחד בן בקר ואלים שנים תמימים. ולחם מצות וחלות

באה מן השעורין.

ד. מנחת העומר, אף על פי שבאה מן השעורין, כלומר אף על פי שגם מנחת העומר באה מן השעורין, חלוקה היא ממנחת סוטה —

היא, מנחת העומר — היתה באה על כל פנים מן הגרש [המובחר שבקמח, לאחר ניפוי בשלש עשרה נפות].⁽¹¹⁾ ואילו זו, מנחת הסוטה — לא די שהיא באה מן השעורים, אלא שהיא באה קמח, כמו שהיא נטחן, ללא ניפוי, על כל המעורב בו.⁽¹²⁾

רבן גמליאל אומר [כמו: אמר רבן גמליאל]: כשב שמעשיה של הסוטה הוא מעשה בהמה, שהפקירה עצמה לתשמיש למי שאינו בן זוגה,⁽¹³⁾ כך קרבנה הוא מאכל בהמה, דהיינו שעורים.

גמרא:

שנינו במשנה: ונותנה על ידיה כדי ליגעה:

תניא: אבא חנין אומר [פירש] משום רבי

אליעזר: וכל כך למה?! למה אנו טורחין ליגעה?!

[כדי ליגעה]⁽¹⁴⁾ כדי שתחזור בה ותודה שטמאה היא, כי אז לא תיבדק, ותחיה.

ויש לנו ללמוד מכאן: אם ככה חסה תורה [שאמרה "ונתן על כפיה" כדי ליגעה, שתודה ולא תמות] על עוברי רצונו, כמו סוטה זו שזינתה, וחסה עליה התורה שלא תמות, קל וחומר שחסה התורה על עושי רצונו.

ומקשינן: וממאי, מנין שטעם הדבר לכך שמייגעים אותה כדי שתודה — משום דחסה עליה התורה שלא תמות, הוא?!

דילמא לכן מייגעין אותה במטרה שתאמר "איני שותה", כי היכי [כדי] דלא תימחק מגילה, ויימחה השם הקדוש על המים?!

ומשנינן: קסבר רבי אליעזר:

משקה את האשה במים שנמחה בהם השם ד-ב הקדוש, ואחר כך מקריב את מנחתה, אך אינה נבדקת עדיין במים שכבר שתתה, עד

12. בגמרא יתבאר פירוש המשנה כולה בחילוקים שבין שאר המנחות למנחת סוטה, כי אי אפשר לפרשה כפשוטה, כפי שיתבאר בגמרא.

13. רש"י לקמן טו ב; והיינו, שאף הבהמה מפקירה את עצמה למי שאינו בן זוגה כשהוא מאותו המין.

14. נראה ששפת יתר היא, ואין גורסים כן, לרש"י שגרס "וכל כך למה".

מצות כלולות בשמן ורקימי מצות משוחים בשמן, סלת חטים תעשה אותם". רש"י.

ובפרשת ויקרא [ב א] כתיב: "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה', סולת יהיה קרבנו", וכתב רש"י על החומש: "סולת", אין סולת אלא מן החיטין, שנאמר "סולת חיטים [תעשה אותם]". וראה גם ברש"י כאן ד"ה גרש. ואם כן היה לו לרש"י להביא את הכתוב הזה, שהוא דין לכל המנחות, ולא את הכתוב ממנחת המלוואים; ויתכן שרש"י קיצר כאן, וכוונתו כמו שכתב בחומש.

11. וכנגדו בחיטין נקרא "סולת".